

PENTSAMENDUAREN KLASIKOAK EUSKARAZ

XABIER MENDIGUREN BEREZIARTU

Azken hamarkada hauetan euskararen bateratze eta gartzetze gaiari heldu izan zaion bakoitzean, ia hutsik egin gabe aipatu izan da gure hizkuntzak bere burua gaitu beharra daukala beste edozeinek bezalaxe linguistikoki normalduriko gizarte batean dituen betekizun guztietarako. Ukaezina da zentzu horretan erakunde publiko eta pribatuek egin duten ahalegina, eta bide horretatik eman diren pausoen adierazgarri dira urtero gure artean argitaratzen diren ia mila titulu horiek.

Baina hori aitortu ondoren, oraindik esan beharra dago euskaldun askori izugarri zail, ia ezinezko gertatzen zaigula kultur bizitza asegarri bat izatea, horretarako behar adinako

oinegiturarik ez daukagulako. Gauzak horrela badaude, alde batetik, gure kultur produkzioa urria delako da, eta bestetik, Jaufre Rubel trobadorearen hitzak erabiliz, euskara oraindik «urrunkoarenostatu» (*Auberge du lointain*) eroso izatera iritsi ez delako, hau da, gure hizkuntzak mendebaldeko kultura honen oinarrian dauden pentsamendu unibertsaleko obra gailenak zuzenean eta sistematikoki bereganatu ez dituelako

Gaur eguneko euskal gizarteak, Mendebaldeko kultur eremuan kokaturik dagoenak, erro greko-latindarretatik eta ondorengo mendeetan haietatik abiatuz gure egunotara arte izan duen aberaste filosofiko eta zientifikotik hartzen du bere bizi-iraina. Euskal kulturak, bere ahalbide apalen arabera, altxor horri noizean behin bere ekarpenak egin izan dizkionak, bere ingurunearekiko harreman jariakorrik lortzen ez badu, ez gaztelania eta frantsesaren bidez bakarrik, baita euskararen bitartez ere, ezin izango die etorkizuneko erronkei behar bezala erantzun, eta zimeldu eta ilauntzea beste irtenbiderik ez du izango datozen hamarkadetan.

ERRONKA ETA NORABIDE BERRIAK

Euskal Herrian, eta euskararen normalkuntzari dagokionez eman diren urrats nagusien azterketa bat eginez gero, berehala nabarmentzen da aurrerapenik erabakiorrena irakaskuntzaren alorrean burutu dela, eta bertan aldiaren sortu diren eskariak erantzun egokia hartu izan dutela, nahiz eta irakasliburugintzan egin den ahalegin eskerga gorabehera, beti premia guztiak erabat asetzea oraindik lortu ez den.

Bestalde, parez pare eta era paradoxazko samarrean, eskari eta beharrian berriak pixkanaka gehituz joan dira, zeren eta euskara bitarteko dutela goimailako irakaskuntzara iristen diren belaunaldiak agerian jarri baitute irakaskuntza ertainetan eta unibertsitatean bibliografi oinegiturak daukan ahulezia eta asistematikotasuna. Kantitatez eta kalitatez egin den ahalegin nabaria gorabehera, urte luzeetan euskara eta euskaraz ikasten jardun ondoren, gure gazteak beren kultur heda-

bideak ia bertan behera uztera edo izugarri murriztera behar-turik aurkitu izan dira, gaztelaniazko edo frantsesezko bibliografi eskaintzara jo behar izan dutelako, hezkuntzako lehen etapetan hasitako kultur garapen elebiduna egoki jarraitzeko euskarazko oinegiturarik ez izatean.

Goimailako irakaskuntzan aurrera egiteko ahalbide faltaz trabaturik gelditze hori gure herriak ordain ez dezakeen luxua da, are gutxiago gure identitate-zantzu guztiekin European sartu nahi badugu.

Horregatik, ezinbestekoa zirudien, Unibertsitatearen barruan eta kanpoan sortu diren banako eta taldeen indar-ekimenak guztiak biltzea garai guztietako pentsamendu-obra nagusien bilduma bat diseinatu, itzuli eta argitaratzeko eta horre la etorkizuneko euskal kulturgintzari eustazpi sendoa ezartzeko.

ITZULPENA ETA MERKATUA

Ez dugu uste ahoberokeria denik, azken urteotako euskal kulturgintzan protagonista garrantzizkorik izan bada, hori itzultzailea izan dela aitortzea, batez ere azken hamarkadari dagokionez, zeren urteroko tituluen kopurua nabarmenki ugaldtu du, alde batetik, eta bai komunikabideetan (prentsa, irrati eta telebistan) eta bai administrazioan, luberri garrantzitsuak urratu ditu, bestetik.

Ziur gaude, itzulpenak egiteko garrantzitsu bat duela gure gizartean elebitasuna orekatzen; izan ere, sorkuntza propioak, bai testu literarioenak eta bai testu pragmatikoenak, oraingoz ekoizmen mugatua baitu eta baliabide gehiago zuzendu arren, nekez lortuko litzateke emaitza askoz ugariago eta hobetik. Aitzitik, itzulpenak orain arte behar adinako laguntzarik jaso izan ez badu, kulturgintzan duen garrantzia behar beste kontuan hartu ez delako izan da, eta itzultzailearen hizkuntzarekiko harremana zenbaitentzat badaezpadako samarra eta sorkuntzaren etsai gisako zerbait gertatu delako. Baina argi dago, beste edozein alorretan bezala, itzultzaileak egoki prestatuz bakarrik lor daiteke beroriek profesionalki burutuko duten

emaitzaren onargarritasuna, eta ez berorien lana eta gaikuntzarekiko uzkur agertuta.

Une honetan EIZIEk, Euskal Itzultzaile, Zuzentzaile eta Interpretarien Elkarteak ia berrehun lankide inguru biltzea lortu du bere baitan eta Eusko Jaurlaritzak finantzaturiko «Literatura Unibertsala» bezalako proiektu garrantzitsuak burutzen dihardu. Beraz, argi dago, duela zenbait urte ez bezala, euskal kulturak baduela itzultzaile-kopuru garrantzizko bat, ongi prestatua, jatorrizko hizkuntzetatik obrak itzultzeko gai dena, eta posible dela «Pentsamenduaren Klasikoak» bezalako bilduma bat diseinatu eta plazaratzea, orain hamarkada bat lehenago agian ez bezala.

Azkenik, uste dugu, ez dagoela lekuz kanpo hemen gogora ekartzea, nola zibilizazio eta kultura handien azterketa soil bat eginez gero, beti argi eta garbi ikusten dela, itzulpen inplizitu edo esplizitua beti presente egon dela loraldi literario eta zientifiko-filosofiko guztietan giza historiaren egunsentitik hasita.

«PENTSAMENDUAREN KLASIKOAK» PROIEKTUAREN EZAUGARRI NAGUSIAK

Pentsamendu unibertsaleko obra nagusienak euskaratzeko eta euskal kulturaren gaur eguneko egoerari behar bezala erantzuteko, gurea bezalako proiektuak ondoren adierazten diren baldintza hauek bete behar izan ditu:

a) Unibertsitateko premia nagusiak eta merkatu zabalago baten eskakizunak kontuan izanik arretaz hautatu behar izan ditu titulu, gai, garai, hizkuntza eta estiloak orekatuki uztartuz. Bost urteko epean argitara emango diren lehen berrogeita hamar tituluen hautapenean, honako jakitun hauek osaturiko Komite Zientifikoak esku hartu du: Jesus Altuna, Bernardo Atxaga, Joxe Azurmendi, Carlos García Gual, Frantzisko Garmendia, Ander Manterola, Iñaki Oyarzabal, Ibon Sarasola, Frantzisko Uribarren, José María Valverde eta Francisco Darío

Villanueva jaunek, Bilduma-Zuzendaria den Xabier Mendiguren Bereziarturen gidaritzapean.

Aipaturiko aholkulariez gainera, Unibertsitateko katedradun eta espezialista ugarirekin izan dira harremanak eta horiek ere, nor bere aldetik, Unibertsitateko irakaskuntzaren ikuspegitik garrantzizkoak diren autore, obra eta antologiak proposatu dituzte.

b) «Pentsamenduaren Klasikoak» bildumak argitara emandako itzulpenek edukinez ahalik eta kalitate handienekoak izan daitezten, obra bakoitzerako itzultzaile egokienak hautatzeaz gainera, obra bakoitzaren gainbegiratzaileria ere izendatu du gai bakoitzean aditua den norbaitek araka dezan, eta azkenik, inprimatu baino lehen, hizkuntz orraztua ematen zaio euskalkien eta euskara batuaren artean oreka egoki bat lortzeko, eta Euskaltzaindiaren erabaki eta gomendioak bermatzeko.

Honezaz gainera, garrantzi handia eman zaio hitzaurregileen aukerari ere, eta ia beti, lehen mailako adituek idatzi dituzte sarrerak.

Testu gehienak oharrez eta bibliografiaz horniturik doaz, eta horiek ere gehitu egiten dute itzulpenaren balioa, irakaskuntzan erabili ahal izateko.

c) Bildumaren diseinua eta itxurari dagokionez, gorporetziorirudian espezialista hoberenen laguntza izan da, eta lortu den emaitza begibetegarri da zinez, nola dotoreziari hala trinkotasunari dagokionez.

KLASIKOAK, S.A. ETA BERE HELBURUAK

Aipaturiko proiektua ahalbidetu duen lukro-asmorik gabeko sozietatea Klasikoak, S.A. da, 1991ko irailean eratu zen BBV Fundazioa, EAEko Aurrezki Kutxen (BBK, Kutxa, eta Vital) eta Euskal Herriko eta Deustuko Unibertsitateen ekimen partekatuen ondorio gisa.

«Pentsamenduaren Klasikoak» bilduma Montaigne-ren *Entseiuak-I* obrarekin estreinatu zen eta orain arte honako titulu hauek argitaratu ditu: *Utopia* (Th. Moro), *Honela mintzatu zen Zaratustra* (Nietzsche), *Sysiforen mitoa* (Camus), *Giza ezagutzaren printzipioei buruzko tratatua* (Berkeley), *Politeia* (Platón), *Indio Aurkitu berriak* (Francisco de Vitoria), *Hezkuntza eta Soziologia* (Durkheim), *Entseiuak II* (Montaigne), *Askatasunetik iheska* (E. Fromm), *Bizitzaren Laburtasunaz* (Seneka), *Giza ezagutzari buruzko ikerketa* (D. Hume) eta 1993 urtearen gainerakorako honako titulu hauek ditu plangintzan: *Gizarte Hitzarmena* (J.J. Rousseau) eta *Ateismoa Kristautasunean* (E. Bloch).

1994tik 1997ra bitartean beste 36 titulu gehiago plazaratzeko asmoa dauka, lehen aldiko berrogeita hamarrak osatu arte. Hona hemen hautaturiko obrak: *An Essay on Man* (E. Cassirer), *Das Heilige* (R. Otto), *The Sense of Beauty* (Santayana), *The Language* (L. Bloomfield), *Leviathan* (T. Hobbes), *The Golden Bough I-II* (J.G. Frazer), *Breviario di Estetica* (B. Croce), *Metafisika* (Aristoteles), *Anthropologie structurale* (C. Lévi-Strauss), *Examen de Ingenios* (Huarte de San Juan), *La naissance de l'intelligence chez l'enfant* (J. Piaget), *Historia I-II* (Herodoto), *Abhandlung über den Ursprung der Sprache* (J.G. Herder), *Darstellungen der Psychoanalyse* (S. Freud), *De Consolatione Philosophiae* (Boethius), *Ethica ordine geometrico demonstrata* (B. Spinoza), *Lettres philosophiques* (Voltaire), *The Origin of Species* (Ch. Darwin), *The Principles of Political Economy and Taxation* (D. Ricardo), *Nouveaux essais sur l'entendement humain* (Leibniz), *Forfore rens Dagbog* (S. Kierkegaard), *Del sentimiento trágico de la vida* (M. de Unamuno), *La rebelión de las masas* (J. Ortega y Gasset), *The Moralists* (Shaftesbury), *Prolegomena* (I. Kant), *Moriae Encomium* (E. de Rotterdam), *Le plaisir du texte* (R. Barthes), *De la démocratie en Amérique I-II* (A. Tocqueville), *Essais III* (M. de Montaigne), *The General Theory of Employment, Interest and Money* (J.M. Keynes), *Über den Willen in der Natur* (A. Schopenhauer).

Bere bigarren aldian, autore eta obren zerrenda hori jadanik neurri handi batean aurrikusirik dauden ehun tituluak

osatu arte hedatuko da, kultur eta akademi sektore desberdinen iradokizunak kontuan harturik, horrela «Pentsamendua-ren Klasikoak» oinarritzko liburu-sorta ezinbestekoa gertatuko delarik euskal kulturaren baitan.

Une honetan, bildumaren bigarren aldi horretarako autoreen artean, besteak best, Tuzidides, Estrabon, Plotino, Epicuro, Vitrubio, Galileo, Koperniko, Descartes, Newton, Montesquieu, Humboldt, Adam Smith, Weber, Russell, Wittgenstein, Jaspers, Husserl, Feuerbach, Heisenberg, Popper, Adorno, Benjamin, Toynbee... daude.

Klasikoak, S.A. elkarteak etekin komertzialik ez nahi izateak aukera ematen du aipaturiko obrak, jadanik adierazitako kalitate mailan eta kostu-prezioan saldu ahal izateko, hiru modutako harpidetza bidez: esku-dirutan, hilerokotan eta urterokotan ordainduz, irakurlearentzako ekonomi abantaila nabarmenarekin.

Lehen tituluak direla eta, harpide eta irakurleengandik jasotako erreakzio eta iritziei bagagozkie, esan beharra dago bildumak sortutako itxaropenari erabat erantzuten diola, edukinaren aldetik hala aurkezpenarenetik ere.

«PENTSAMENDUAREN KLASIKOAK» BILDUMAREN ERAGINA

Aipaturiko ezaugarriak dituen «Pentsamendua-ren Klasikoak» bezalako bilduma batek eragin eta ondorio ugari ditu beti, baina bi azpimarratu nahi ditugu hemen duten garrantziaren arabera. Alde batetik, jadanik esan denez, bibliografi oinergitura, irakaskuntza ertain eta unibertsitarioan beharrezkoa dena sortuko du, aldi berean komunikabidetako kultur erreferentziak orokorrean erraztuz, eta entseigintza eta literatur sorkuntzarako ere material garrantzitsuak eskuratuz.

Bestalde, hizkuntzaren batasunari egundoko bultzada emango dio prosa filosofiko-zientifikoa, batipat, garatuz, aldi berean euskara batua euskalkietatiko ekarpen ugari eta aberasgarriez finkatuz. Itzultzaile bakoitzak aurrez aurre izango

duen erronkari erantzuteko ahaleginean hiztegia aberastu eta sintaxia malgutu ez ezik, tradiziozko altxorra nabarmen haziko da jatorri desberdinetako mailegu eta kalkoekin.

Azkenik, dozenaerdi bat hizkuntzatan (greko, latin, frantses, ingeles, aleman, italiera, espainol eta abarretan) hogeita hamarrenbat itzultzaile trebatu izateak, beste hainbeste gainbegiratzailerekin orain arte inoiz ez bezalako hizkuntz arragoa sortuko du, itzulpengintzako makineria oliotuz, etorkizuneko urteetan beste hainbat lan interesgarri itzuliz kultur zubigintzan aritzeko. Hau eta beste gauza asko esan liteke «Pentsamenduaren Klasikoak» bildumaz. Ia amets utopiko izate-tik, Mendebaldeko kulturak garatu dituen fruitu umoenak euskal kulturarako biltzen dituen uztamakina izatera epe laburrean iritsi den sorta horretaz.